

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародного обліку і аудиту

Галузь знань

05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність

051 Економіка

Спеціалізація (за наявності)

Міжнародна економіка

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ
КОРПОРАЦІЙ**

здобувача Гармаш Валерії Олегівни

Науковий керівник: к.е.н., професор Лук'яненко Любов Іванівна

Робота допущена до захисту

перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувачка кафедри: д.е.н., професор Галенко О. М.

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	5
1.1. Поняття та структура власного капіталу	5
1.2. Організаційні та економічні аспекти формування власного капіталу	12
1.3. Законодавча нормативна база щодо операцій з власним капіталом	21
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ КОРПОРАЦІЙ	28
2.1. Облік статутного капіталу підприємства	28
2.2. Особливості обліку додаткового та резервного капіталів підприємства	34
2.3. Облік нерозподілених прибутків	39
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	51

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що формування власного капіталу є однією з ключових складових елементів фінансової структури будь-якого підприємства, корпорації. Дослідження формування власного капіталу допомагає розробити ефективні стратегії залучення капіталу, а також його управління, що в майбутньому посприяє розвитку компанії.

Також варто враховувати, що облік та оподаткування формування власного капіталу корпорацій може мати значний вплив на фінансову стійкість та конкурентоспроможність компанії. Оптимальне управління капіталом із застосуванням належних облікових методів та стратегій оподаткування може допомогти забезпечити максимальну ефективність використання ресурсів, зменшити податкові ризики та забезпечити максимальну рентабельність.

Основною метою роботи є з'ясування, як корпорації можуть оптимізувати та вдосконалити процес формування власного капіталу, враховуючи правила обліку і оподаткування та законодавство України.

Завдання, що необхідно виконати для досягнення визначеної мети:

- аналіз наукових джерел та законодавчої бази, у яких розкрито економічний зміст поняття «власного капіталу»;
- розкриття особливостей обліку власного капіталу корпорацій, зосередившись на обліку статутного, додаткового та резервного капіталів, а також обліку нерозподілених прибутків;
- висвітлення методів обліку власного капіталу, їх переваги та недоліки;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення обліку та оподаткування власного капіталу корпорацій з метою підвищення їх ефективності.

Об'єкт цієї роботи – процес формування власного капіталу, його обліку та оподаткування в корпораціях.

Предметом дослідження є економічна сутність власного капіталу підприємства, організаційні та економічні аспекти формування власного капіталу, законодавча нормативна база щодо операцій з власним капіталом, а також облік статутного, додаткового та резервного капіталів підприємства.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети були використані такі методи дослідження:

- Аналіз літературних джерел: Проведено систематичний аналіз джерел, що стосуються обліку та оподаткування формування власного капіталу корпорацій. Це дозволило зрозуміти теоретичні аспекти процесу формування власного капіталу та визначити основні правила обліку і оподаткування, які стосуються даної теми.

- Емпіричні дослідження: Здійснено аналіз фінансової звітності реальних корпорацій, що діють на українському ринку, з метою вивчення практичного застосування правил обліку та оподаткування формування власного капіталу. Це дало можливість зіставити теоретичні положення з практикою і виявити проблеми та можливості оптимізації процесу формування власного капіталу.

- Вивчення законодавства: Проаналізовано законодавство України, зокрема Податковий кодекс та нормативні акти, що регулюють облік та оподаткування формування власного капіталу. Це дало змогу визначити основні правила і вимоги, які стосуються оподаткування капіталу, а також виявити можливість їх оптимізації та вдосконалення.

Інформаційна база дослідження. Емпіричною основою кваліфікаційної бакалаврської роботи стали такі науковці: Євтушевська О.О., Погріщук Г.Б., Хижинська М.А., Лактіонова О.А., Великій Ю.М., Височин З.В., Казан П.І., Суворова І.В., Іщенко Я.П., Назаренко О.В. та інші.

Структура роботи включає в себе вступ, 2 розділи, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття та структура власного капіталу

Капітал є необхідною складовою для управління бізнес-операціями та зростанням. Його часто класифікують на наступні види:

- власний капітал;
- позиковий капітал;
- оборотний капітал.

Власний капітал є складовою частиною в активах підприємства, що залишається після вирахування зобов'язань [12].

Власний капітал можна трактувати як чистий капітал або чисті активи суб'єкта господарської діяльності, що представляє собою основне джерело фінансування [15], оскільки не потребує повернення або виплати власникам, на відміну від зовнішнього боргу. Це робить його стійким та довгостроковим джерелом фінансування, яке сприяє розвитку та стійкому функціонуванню підприємства.

Розмір власного капіталу залежить від різних факторів, серед яких можна виокремити наступні:

- інвестиції (внесення нового капіталу до підприємства збільшує його власний капітал. Це може бути внесенням грошових коштів, цінних паперів, активів або інших форм вкладення капіталу в підприємство);
- прибутки, отримані в результаті діяльності (отримані прибутки підприємства збільшують розмір власного капіталу. Це можуть бути чисті прибутки після відрахування всіх витрат та податків.);
- вилучення частки засновником (якщо засновник або власник підприємства забирає частину капіталу з підприємства, це може зменшити розмір власного капіталу);
- витрати, пов'язані з використанням власного капіталу (такі як виплата дивідендів власникам, погашення раніше отриманих збитків або інші витрати).[10]

Власний капітал не є активом, але є одним з компонентів балансу підприємства. Його кількісне значення виходить шляхом вирахування зобов'язань з активів, що дає уявлення про внутрішній резерв фінансування.

Акції ж більше схожі на пасиви, оскільки вони відносяться до інвесторів, на відміну від активів, що належать бізнесу чи компанії.

Інвестиції власників або акціонерів, їх вклади або внески є одним з основних і найпоширеніших джерел формування власного капіталу в корпораціях, що забезпечує підприємствам капітал для фінансування їх діяльності та загального розвитку. Це інвестування фінансових ресурсів може бути виражене у формі готівки, цінних паперів, власності, прав або інших активів. Ці інвестиції здійснюються задля отримання вигоди від успішної роботи бізнесу, а також для збільшення вартості своїх інвестицій.

Інвестиції власників є невід'ємною частиною власного капіталу корпорацій, які сприяють фінансуванню їх діяльності та забезпечують джерело капіталу для подальшого розвитку.

Прибутки, отримані в результаті діяльності, є одним із важливих факторів, що впливають на розмір власного капіталу підприємства. Ці прибутки виникають внаслідок реалізації товарів або послуг, участі в угодах та операціях, які забезпечують дохід підприємства. Вони сприяють збільшенню власного капіталу, оскільки можуть бути утримані в компанії для подальших інвестицій, розширення діяльності, виплати дивідендів акціонерам або покриття раніше отриманих збитків.

Прибутки, що надходять від діяльності підприємства, відображаються в фінансовій звітності і мають велике значення для оцінки фінансового стану та результативності підприємства.

Вилучення частки засновником є процесом, коли власник або засновник підприємства забирає частину власного капіталу з компанії. Це може статися через різні механізми, наприклад, продаж акцій або долі власності, виплата дивідендів, придбання власних акцій або використання інших форм власницьких прав.

Вилучення частки засновником може бути здійснене з різних причин, таких як потреби особистих фінансових ресурсів, реорганізація бізнесу, зміна стратегії або інші особисті або бізнесові обставини. Внаслідок вилучення частки засновником, розмір власного капіталу підприємства може зменшитися, що може вплинути на його фінансову стійкість, позицію на ринку та інші аспекти діяльності.

Витрати, пов'язані з використанням власного капіталу, включають різні аспекти, пов'язані з фінансуванням та інвестуванням власних ресурсів підприємства. Основні види таких витрат можуть включати:

1. Втрати від зростання вартості капіталу: Якщо власний капітал підприємства використовується для придбання активів, наприклад, нерухомості або обладнання, може відбутися зростання вартості цих активів з часом. Внаслідок цього зростають амортизаційні витрати та витрати на утримання та обслуговування таких активів.

2. Витрати на виплату дивідендів: Якщо підприємство має прибуток, власники можуть вирішити виплатити дивіденди, що представляють собою частку заробленого прибутку, розподіленого серед акціонерів. Ці витрати зменшують доступний капітал для інших цілей, таких як розширення бізнесу або інвестиції в нові проекти.

3. Витрати на управління капіталом: Підприємству можуть знадобитися витрати на управління власним капіталом, такі як оплата фінансових менеджерів або консультантів з фінансового планування. Ці витрати пов'язані з визначенням оптимального використання капіталу, управління ризиками та забезпеченням фінансової стійкості підприємства.

4. Втрати від можливих інвестиційних ризиків: Використання власного капіталу для інвестицій може бути пов'язане з певними ризиками, такими як знецінення активів, неуспішність проекту або зміни на ринку. Ці ризики можуть призвести до втрат капіталу, які потрібно враховувати при оцінці витрат на використання власного капіталу.

Власний капітал є фундаментальним елементом для будь-якого бізнесу для початку та продовження господарської діяльності. Він виконує низку важливих функцій, серед яких:

- незалежності та влади - розмір власного капіталу визначає ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство;
- відповідальності та захисту прав кредиторів — відображений в балансі підприємства власний капітал є для зовнішніх користувачів мірилом відносин відповідальності на підприємстві, а також захистом кредиторів від втрати капіталу;
- довгострокового кредитування - перебуває в розпорядженні підприємства необмежений час;
- фінансування ризику - власний капітал використовується для фінансування ризикових інвестицій, на що можуть не погодитись кредитори;
- кредитоспроможності - при наданні кредиту, за інших рівних умов, перевага надається підприємствам з меншою кредиторською заборгованістю і більшим власним капіталом;
- компенсації понесених збитків — тимчасові збитки мають погашатись за рахунок власного капіталу;
- розподілу доходів і активів - частки окремих власників у капіталі є основою при розподілі фінансового результату та майна при ліквідації підприємства.

Власний капітал налічує 8 складових(див. схему 1.1.):

Рис. 1.1. Складові власного капіталу

Статутний капітал означає максимальну суму капіталу, яку компанія має право випускати у формі акцій. Іншими словами, це максимальна сума капіталу, яку компанія може залучити шляхом випуску акцій і продажу їх інвесторам. Встановлення статутного капіталу визначає юридичні обмеження щодо розміру та обсягу фінансових ресурсів, які компанія може залучити зовнішнім шляхом. Це забезпечує стабільність і довіру від інвесторів.

Статутний капітал виступає як показник фінансової потужності та здатності компанії залучати капітал для розвитку та реалізації своїх стратегічних планів. Він впливає на інвестиційну привабливість компанії, оскільки інвестори оцінюють можливість отримати повернення вкладених коштів, а також ступінь контролю та впливу на управління компанією, що залежить від розміру їх вкладу.

Є кілька переваг статутного капіталу, якими можуть скористатися компанії:

- Гнучкість у залученні капіталу: статутний капітал надає компаніям гнучкість у залученні капіталу, оскільки це дозволяє їм розширити свої фінансові можливості в майбутньому шляхом випуску додаткових акцій, якщо це необхідно. Це полегшує компаніям залучення капіталу без необхідності вносити зміни до статуту для збільшення статутного капіталу.

- Легше залучати інвесторів: компанії з високим статутним капіталом часто сприймаються інвесторами як більш стабільні та заслуговують довіри. Це пояснюється тим, що високий статутний капітал свідчить про те, що компанія має значний фінансовий резерв і потенціал для зростання та розширення в майбутньому. Це створює враження, що компанія має стійку фінансову базу, здатну впоратися зі змінами на ринку та фінансовими ризиками. Інвестори переконані, що компанія з високим статутним капіталом має більшу ймовірність успішного виконання своїх стратегічних планів та досягнення прибутковості. Тому вони відчують більшу впевненість і готові розглядати інвестиції в такі компанії як перспективну та надійну можливість для збільшення свого капіталу.

– Більше можливостей для злиття та поглинання: компанії з високим статутним капіталом також більш привабливі для потенційних покупців, оскільки пропонують більше можливостей для зростання та розширення. Це полегшує компаніям вступ у злиття та поглинання, що може бути вигідним для обох залучених сторін. Ці операції можуть сприяти посиленню позицій на ринку, отриманню нових ресурсів, технологій та клієнтської бази.

Пайовий капітал відображає суму пайових внесків членів спілок та інших підприємств, що передбачена установчими документами. Цей вид капіталу є сукупністю коштів, що можуть бути використані для фінансування поточних операцій кооперативу, реалізації нових проектів, придбання обладнання або будівель, а також для формування резервного фонду. Прибутки кооперативу розподіляються між членами на основі паїв, що дозволяє їм отримувати вигоди від спільної діяльності.

Додатковий капітал, також відомий як додатковий власний капітал, відноситься до капіталу, який залучається підприємством понад його основний власний капітал. Це можуть бути додаткові кошти, які підприємство отримує, залучаючи нових інвесторів, виділяючи додаткові акції або випускаючи власні облігації.

Додатковий капітал може бути використаний для різних цілей:

– Розширення бізнесу: підприємство може використовувати додатковий капітал для фінансування розширення своєї діяльності, введення нових продуктів або послуг на ринок, відкриття нових філій чи підрозділів тощо.

– Інвестиції в активи: додатковий капітал може бути використаний для придбання нових активів, таких як машини, обладнання, нерухомість або технології, що сприятиме покращенню виробничих потужностей підприємства.

– Зменшення боргового навантаження: підприємство може використовувати додатковий капітал для зниження свого боргового навантаження шляхом погашення заборгованостей або реструктуризації фінансових зобов'язань.

– Покриття втрат: додатковий капітал може бути використаний для покриття втрат або фінансових труднощів, забезпечуючи фінансову стійкість підприємства в негативних ситуаціях.

Резервний капітал відноситься до частини власного капіталу підприємства, яка використовується для створення резерву на випадок непередбачуваних подій, ризиків або потреб компанії в майбутньому. Це фінансовий резерв, який підтримує фінансову стійкість підприємства і забезпечує можливість вирішувати негативні ситуації, які можуть виникнути в майбутньому.

Резервний капітал може формуватися за декількома способами. Одним з них є виділення частини прибутку підприємства на спеціальний рахунок резервного капіталу. Цей рахунок відображає накопичену суму, яка може використовуватися в разі потреби.

Резервний капітал може використовуватися для таких цілей:

– Покриття втрат: у разі збитків або несприятливих факторів, резервний капітал може бути використаний для покриття цих втрат і підтримки фінансової стійкості підприємства.

– Розвиток та розширення: резервний капітал може використовуватися для фінансування нових проєктів, розширення бізнесу або введення нових продуктів на ринок.

– Інвестиції та придбання активів: резервний капітал може використовуватися для здійснення інвестицій в нові активи, придбання обладнання або нерухомості, що сприятиме подальшому розвитку та розширенню діяльності підприємства.

– Зменшення залежності від зовнішнього фінансування: наявність достатнього резервного капіталу дозволяє підприємству зменшити свою залежність від зовнішніх джерел фінансування, таких як позики або інвестори. Це може забезпечити більшу фінансову стабільність та незалежність в управлінні діяльністю підприємства.

Нерозподілений прибуток відноситься до частини прибутку, яка залишається в підприємстві після вирахування дивідендів, виплачених власникам підприємства. Це частина прибутку, яка не була розподілена серед власників акцій чи учасників підприємства.

Нерозподілений прибуток відображає накопичені зиски підприємства протягом певного періоду, які можуть бути використані для різних цілей:

- Резервування: підприємство може використовувати нерозподілений прибуток для створення резерву, який буде використовуватися на випадок непередбачених витрат, втрат або потреб у майбутньому.

- Розширення та інвестиції: нерозподілений прибуток може використовуватися для фінансування розширення підприємства, введення нових продуктів чи послуг на ринок, придбання активів або здійснення інших інвестиційних проектів.

- Зменшення залежності від зовнішнього фінансування: наявність нерозподіленого прибутку може допомогти підприємству зменшити потребу у залученні зовнішнього фінансування, такого як позики або емісія акцій. Це може забезпечити більшу фінансову незалежність та контроль над розвитком підприємства.

- Розподіл дивідендів: підприємство може вирішити використати нерозподілений прибуток для виплати дивідендів власникам акцій або учасникам підприємства.

1.2. Організаційні та економічні аспекти формування власного капіталу

Власний капітал може мати складну структуру, що залежить від правової та організаційної форми господарюючого суб'єкта.

У деяких випадках власний капітал може складатися з різних видів акцій, які надають різні права та обов'язки власникам. Наприклад, у корпораціях можуть

існувати прості акції, які надають право на отримання дивідендів та участь у голосуванні на загальних зборах акціонерів, а також пріоритетні акції, які мають переваги щодо отримання дивідендів або повернення капіталу в разі ліквідації компанії.

Кожне підприємство прагне управляти капіталом та його структурою, тобто досягнути такого співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел коштів, яке б здійснювало максимальний позитивний вплив на досягнення його стратегічних цілей.[13, с.68]

Ефективність інформаційного забезпечення управління формуванням капіталу, розподілом прибутку, нарахуванням дивідендів та інших корпоративних прав, а також фінансова незалежність підприємства та інші показники його фінансового стану безпосередньо залежать від повного та чіткого правового регулювання обліку власного капіталу в різних організаційно-правових формах підприємств.[16]

Процес формування власного капіталу включає як організаційні, так і економічні аспекти, які взаємодіють між собою та визначають успіх і стабільність підприємства.

В різних юридичних формах, таких як акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, командитні товариства та інші, правила щодо формування, збереження та використання власного капіталу можуть відрізнятися.

У акціонерних товариствах, наприклад, власний капітал формується через випуск акцій та поповнення через залучення капіталу від акціонерів. Структура власного капіталу в цьому випадку буде відображати розмір та розподіл акцій між акціонерами, а також нерозподілений прибуток, резервний капітал тощо.

У товариствах з обмеженою відповідальністю (ТОВ) власний капітал формується через внески засновників та прибуток, що залишається в підприємстві. В цьому випадку структура власного капіталу відображає внески засновників та їхні частки у загальному капіталі підприємства.

Процес регулювання структурою капіталу передбачає процес оптимізації цієї структури. Цей процес включає в себе аналіз і вибір оптимального співвідношення між різними джерелами фінансування, такими як власний капітал, зовнішні позики, випуск акцій тощо. Оптимізація структури капіталу спрямована на забезпечення ефективного використання ресурсів, зменшення фінансових ризиків та максимізацію вартості підприємства. Це може включати реорганізацію капіталу, залучення нових інвесторів, випуск облігацій або акцій, а також реструктуризацію зобов'язань. Процес оптимізації структури капіталу допомагає підприємству досягти балансу між ризиком та доходом, а також забезпечує його стійкість та конкурентоспроможність на ринку.

Визначаючи оптимальну частку власного капіталу у загальній його сумі потрібно враховувати його переваги та недоліки, що наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Переваги та недоліки власного капіталу

Переваги	Недоліки
1. Простота залучення, оскільки власники та інвестори підприємства приймають рішення щодо його збільшення або зменшення без участі інших сторін	1. Обмеженість обсягу і можливостей залучення, особливо на етапі старту або швидкого зростання бізнесу. Ви можете бути обмежені в можливостях залучення великої суми капіталу, що може обмежити ваш потенціал розвитку.
2. Забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, що в свою чергу, підвищує конкурентоспроможність підприємства на ринку	2. Ризик втрати: якщо бізнес не вдається, ви ризикуєте втратити вкладений в нього капітал. Це може бути особливо проблематичним, якщо ви інвестували значні суми грошей.
3. Власний капітал дозволяє вам планувати на довгу перспективу. Ви можете інвестувати в довгострокові проекти, розширювати бізнес і розвивати нові продукти або послуги, не	3. Власний капітал не забезпечує зовнішніх переваг, які можуть бути пов'язані з зовнішнім фінансуванням, наприклад, здатністю до отримання податкових пільг або сприятливих умов кредитування.

обмежуючись короткостроковими вимогами зовнішніх інвесторів.	
4. Відсутність зобов'язань: Власний капітал не потребує погашення або виплати відсотків. Він не створює фінансового навантаження на бізнес і не потребує постійного потоку грошових коштів для погашення боргів.	

Враховуючи ці переваги та недоліки, бізнеси мають розглянути свої потреби у фінансуванні, стратегічні цілі та ризики, щоб визначити найкращий спосіб залучення капіталу для свого розвитку. В деяких випадках комбінація власного та зовнішнього капіталу може бути оптимальною стратегією.

Організаційні аспекти включають у себе створення відповідної структури управління фінансами, визначення ролі та обов'язків керівництва компанії в управлінні власним капіталом, розроблення стратегій залучення та управління власним капіталом. Залучення власного капіталу може здійснюватися через різні механізми, такі як емісія акцій, резервний фонд, розміщення власних облігацій тощо.

Якісна організація, з урахуванням індивідуальних вимог, формування, обліку, аудиту наявності та руху власного капіталу, є вагомим компонентом впливу на думку внутрішніх та зовнішніх користувачів інформації при прийнятті управлінських рішень, підґрунтям для економіко-аналітичних прогнозів щодо майбутнього розвитку господарюючих суб'єктів. [20, С.34]

Контроль допомагає керівництву досягати поставлених перед підприємством цілей шляхом надання об'єктивних і незалежних висновків та рекомендацій, які сприятимуть удосконаленню системи управління та внутрішнього контролю на підприємстві; стануть запобіжним засобом для фактів незаконного, неефективного та нерезультативного використання власного капіталу підприємства.

Завдання контролю формування власного капіталу включають:

- 1) перевірка наявності і відповідності форм установчих документів;

- 2) встановлення відповідності дотримання норм чинного законодавства щодо формування власного капіталу та відповідності його даним установчих документів;
- 3) виявлення повноти і своєчасності внесків засновників підприємства та правильність відображення в обліку величини власного капіталу;
- 4) перевірка вчасності сплати мінімального розміру статутного (пайового) капіталу підприємства при його реєстрації;
- 5) встановлення законності та точності відображення змін власного капіталу протягом звітного періоду в бухгалтерському обліку;
- 6) перевірка правильності оцінки вартості майна, внесеного засновниками;
- 7) встановлення відповідності дотримання чинного законодавства щодо оформлення первинних документів та ведення бухгалтерського обліку власного капіталу;
- 8) перевірка повноти та точності відображення структури власного капіталу та змін, які відбулися протягом року, у фінансовій звітності.

Для ефективного управління власним капіталом необхідно володіти повною, правдивою та неупередженою, тобто достовірною, інформацією про розмір та склад капіталу підприємства. Підприємство може самостійно розробляти систему контролю за складовими власного капіталу, тобто організувати внутрішній контроль.

Крім цього, відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. № 877-V визначаються правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, тобто зовнішній контроль

Ефективне інформаційне забезпечення дозволяє керівництву підприємства отримувати достовірну та своєчасну інформацію про фінансовий стан компанії, процеси формування та зміни власного капіталу. Це дозволяє управлінцям приймати обґрунтовані рішення щодо алокації ресурсів, планування інвестицій та розвитку бізнесу.

Економічні аспекти формування власного капіталу пов'язані з фінансовими показниками компанії та її фінансовим станом. Ці аспекти включають в себе визначення розміру та структури власного капіталу, його співвідношення з іншими складовими балансу, аналіз ефективності використання власного капіталу та його впливу на рентабельність та стабільність компанії.

Оптимальна структура власного капіталу залежить від конкретних умов і потреб компанії. Наприклад, в деяких випадках може бути доцільним залучення зовнішнього капіталу для фінансування стратегічних проектів або розширення бізнесу. У інших випадках, компанії можуть намагатися збільшити розмір власного капіталу для зниження ризиків та забезпечення більшої фінансової незалежності.

Для формування власного капіталу необхідно мати чітку стратегію залучення та управління фінансовими ресурсами, визначити оптимальний рівень власного капіталу в залежності від бізнес-стратегії компанії та умов ринку, а також розробити систему моніторингу та контролю за використанням власного капіталу. Організаційні та економічні аспекти формування власного капіталу повинні бути взаємопов'язані та спрямовані на досягнення мети компанії та максимізацію її результативності.

Крім того, формування власного капіталу може мати різні економічні наслідки для компанії. З одного боку, збільшення власного капіталу дійсно може збільшити фінансову стійкість компанії та її ринкову цінність, зменшити ризики фінансових проблем та підвищити кредитний рейтинг. З іншого боку, занадто великий рівень власного капіталу може призвести до падіння рентабельності компанії, оскільки збільшення власного капіталу зменшує фінансовий леверидж та призводить до зростання вартості капіталу.

За сучасних складних глобальних соціально-економічних умов функціонування підприємств, особливість управління ними вимагає врахування багатокритеріальності, яка реалізується за допомогою розробки економічних та математичних моделей та забезпечується потенціалом цих методів. Доцільність такого підходу доводить практика управління на основі оцінки діяльності суб'єкта

господарювання за допомогою збалансованої системи показників. Збалансований перелік показників повинен містити такі компоненти, як власний капітал, зобов'язання, грошові кошти, дебіторська заборгованість, навчання персоналу, внутрішні бізнес-процеси та відображати основні сфери діяльності підприємства, а саме: фінансову, виробничу, маркетингову, кадрову, інноваційну та інвестиційну.

Звіт про власний капітал найповніше відображає зміни у власному капіталі. Водночас джерелами даних виступають інші форми звітності: залишок за видами власного капіталу на початок і кінець року — баланс; чистий прибуток та інший сукупний дохід за звітний період — звіт про фінансові результати. У заповненні статей фінансової звітності, функцію інформаційних джерел виконують відповідні рахунки бухгалтерського обліку.

Вибір основи оцінки та концепції збереження капіталу впливає на облікову модель, яка використовується при складанні фінансових звітів. Різні облікові моделі відображають різні рівні придатності та надійності і, так само як у інших сферах, управлінський персонал повинен прагнути досягнення балансу між придатністю та надійністю.

Основа оцінки відображає методику, за якою визначаються вартість та стан активів та зобов'язань підприємства. Це може бути основано на ринкових цінах, внутрішніх оцінках, вартості використання або інших підходах. Концепція збереження капіталу відображає, як вирішуються питання щодо збереження прибутку, резервування, розподілу дивідендів та розподілу результатів між різними формами капіталу.

Формування капіталу підприємства передбачає придбання необхідних активів та оптимізація структури капіталу з позицій забезпечення умов його ефективного використання.

У разі започаткування системи аудиту власного капіталу в умовах окремого суб'єкта господарювання (враховуючи такий принцип бухгалтерського обліку та фінансової звітності як автономність (кожне підприємство розглядається як юридична

особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства)), слід акцентувати увагу на одне з головних завдань управління: забезпечення роботи підприємства в інтересах засновників (власників), які надали вагому частину ресурсів в його розпорядження.

Аудит має на меті перевірку даних бухгалтерського обліку і фінансової звітності, що стосуються операцій з власним капіталом підприємства, з метою сформулювання незалежної думки аудитора щодо їх достовірності у всіх суттєвих аспектах та відповідності вимогам чинного законодавства або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно з вимогами користувачів.

Аудиторська перевірка забезпечує незалежну оцінку фінансових звітів, а також перевірку внутрішнього контролю та дотримання правил та процедур. Аудитор оцінює відповідність фінансової звітності вимогам професійних стандартів, а також правил і положень, що застосовуються до конкретного суб'єкта господарювання.

Під час аудиту аудитор використовує різні методи і процедури, включаючи аналіз документації, проведення перевірок, зіставлення даних та перевірку внутрішнього контролю. Аудитор перевіряє відповідність обліку та відображення власного капіталу в фінансовій звітності згідно з вимогами бухгалтерських стандартів та законодавства. Аудит також охоплює аналіз відносин, що виникають у зв'язку з власним капіталом, наприклад, розрахунків із засновниками, наявності і правильності оформлення підтверджуючих документів, розподіл прибутку, укладення угод зі сторонами щодо залучення та повернення капіталу, відображення релевантної інформації про власний капітал та забезпечення зобов'язань у фінансовій звітності та примітках до неї тощо.

Предметом аудиту власного капіталу є процеси та господарські операції, пов'язані з функціонуванням власного капіталу в розрізі його складових компонентів, а також відносин, що виникають при цьому між підприємством та його власниками, працівниками іншими контрагентами. [20]

Аудиторська думка, що формується після проведення аудиту, може бути висловлена у формі позитивної, відмови або обмеження думки. Це дає користувачам фінансової звітності інформацію про незалежну оцінку достовірності та відповідності фінансової звітності вимогам.

Власний капітал підприємства може формуватися як завдяки зовнішнім, так і завдяки внутрішнім джерелам. (див. таб. 1.2.)

Таблиця 1.2.

Внутрішні та зовнішні джерела формування [21]

Внутрішні джерела	Зовнішні джерела
1. нерозподілений прибуток: прибуток, який залишається в підприємстві після виплати всіх витрат, податків та дивідендів;	1. мобілізація додаткового пайового капіталу: це залучення додаткових коштів шляхом внесків засновників або акціонерів до статутного капіталу підприємства;
2. переоцінка (дооцінка) основних засобів: Коли вартість основних засобів підприємства переоцінюється вище їх первісної вартості, різниця може бути приєднана до власного капіталу;	2. залучення додаткового акціонерного капіталу: підприємство може проводити повторну емісію та реалізацію акцій, щоб залучити додаткові кошти від нових інвесторів;
3. амортизаційні відрахування: Це суми, які відраховуються від вартості основних засобів підприємства з метою покриття їх зносу та підтримання їх роботоздатності;	3. отримання безоплатної фінансової допомоги: підприємство може отримувати фінансову підтримку від юридичних осіб та держави, зокрема від державних унітарних підприємств або фінансово-промислових груп;
4. інші внутрішні джерела: Власний капітал може бути формований через інші внутрішні джерела, такі як резервні фонди.	4. конверсія позикового капіталу: позиковий капітал, такий як корпоративні облігації, може бути конвертований у власний капітал шляхом обміну на привілейовані акції;
	5. використання коштів цільового фінансування: підприємство може отримувати

	спеціальні фонди або кредити на інвестиційні цілі для підтримки конкретних проектів або ініціатив;
	б. інші зовнішні джерела: до інших зовнішніх джерел можуть відноситися емісійний дохід, отриманий при продажу акцій за ціною, що перевищує їх номінальну вартість.

У бухгалтерському обліку власний капітал підприємства містить різні за своїм економічним змістом, принципами формування та використання складові. Комбінація зовнішніх і внутрішніх джерел дозволяє підприємству забезпечити достатній обсяг власного капіталу для підтримки його діяльності, розширення, інвестицій та забезпечення фінансової стабільності.

1.3. Законодавча нормативна база щодо операцій з власним капіталом

Правила та процедури, що стосуються формування, збереження, розподілу та використання власного капіталу, є об'єктом регулювання законодавства та установчих документів. Законодавство встановлює вимоги та норми, які визначають порядок формування власного капіталу, а установчі документи визначають специфічні правила та положення для конкретного підприємства. Ці регуляторні механізми гарантують дотримання встановлених правил і забезпечують прозорість та відповідність діяльності підприємства вимогам юридичного середовища.

Нормативна основа та регулятивні стратегії можуть установлювати різні стандарти щодо власного фонду, обмежувати джерела нагромадження капіталу та обмежувати розмір виплати дивідендів. Наприклад, у банківському секторі часто діють високі вимоги до рівня внутрішнього капіталу з метою забезпечення фінансової стабільності та зменшення фінансових ризиків.

Також регулятивні стратегії можуть встановлювати обмеження на джерела нагромадження капіталу, включаючи емісію акцій або залучення позик, з метою забезпечення стабільності та уникнення неприпустимих фінансових ризиків.

Для підприємств має велике значення знайомство з законодавчими основами та регулятивними вимогами, що стосуються внутрішнього фонду в країні їх розташування. Дослідження цих норм і вимог дозволяє компаніям бути обізнаними щодо правил та обмежень, які стосуються створення, використання та збереження їхнього внутрішнього капіталу.

Дотримання законодавчих вимог стосовно власного капіталу є важливою складовою фінансової стратегії підприємства. Планування та реалізація фінансових стратегій повинні враховувати вимоги щодо мінімального рівня капіталу, порядок розподілу прибутку та дивідендів, процедури зміни структури капіталу та інші аспекти, передбачені законодавством.

Детальне вивчення цих правил і їх виконання дозволяють підприємствам діяти в рамках юридичного режиму, забезпечувати фінансову стійкість та отримувати довіру соціальних партнерів, інвесторів та кредиторів. Крім того, це сприяє збереженню позитивної репутації компанії та позитивному сприйняттю на ринку, що може впливати на її конкурентоспроможність та можливості для розвитку.

На законодавчому рівні поняття «власного капіталу» закріплене у Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Згідно з цим визначенням, власний капітал відображає частину активів підприємства, яка залишається після вирахування всіх його зобов'язань. Це визначення встановлює порядок розрахунку власного капіталу, але не розкриває конкретні джерела формування та напрямки використання власного капіталу. Для отримання повної картини про джерела формування власного капіталу та його використання необхідно вивчати додаткові нормативні акти, установчі документи та фінансові звіти підприємства.

В міжнародних стандартах бухгалтерського обліку не використовується такий термін, як «власний капітал», еквівалентом до нього в зарубіжній практиці є поняття «чисті активи» (netassets).[19]

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо статутного капіталу» від 22 грудня 2010 р. № 2850-VI [7] у законодавстві України вираз «статутний фонд» замінено на «статутний капітал». Ця зміна визначає офіційну термінологію та уніфікує використання терміну "статутний капітал" для позначення максимальної суми капіталу, яку компанія має право випускати у формі акцій. Заміна терміну "статутний фонд" на "статутний капітал" спрощує та уточнює розуміння процесу формування та управління капіталом компаній відповідно до законодавства.

Правовідносини, що виникають з використанням поняття «статутний капітал», регулюються також Господарським[2] та Цивільним[3] кодексами України. Згідно зі статтею 113 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435-IV[3], господарським товариством вважається юридична особа, статутний (складений) капітал якої розподіляється на частки між учасниками. Господарські товариства можуть бути створені у формі повного товариства, командитного товариства, товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, а також акціонерного товариства.

Ці кодекси визначають правовий статус та встановлюють правила щодо утворення, організації та функціонування господарських товариств. Вони містять положення про розмір та процедури зміни статутного капіталу, права та обов'язки учасників товариства, порядок випуску та обігу акцій, відповідальність у разі порушення правил та інші важливі аспекти, що стосуються статутного капіталу.

Законодавча нормативна база щодо власного капіталу також охоплює такі закони як "Про товариства з обмеженою відповідальністю"[9] та "Про акціонерні товариства"[5]. В цих законах встановлені вимоги щодо мінімального рівня власного

капіталу, порядку випуску та розміру акцій, розподілу прибутку та дивідендів, процедури реструктуризації та ліквідації компаній.

Вимоги щодо мінімального рівня власного капіталу встановлені з метою забезпечення фінансової стійкості і захисту інтересів кредиторів та інвесторів. Закони регулюють порядок формування, збереження та зміни власного капіталу, а також встановлюють вимоги щодо його використання, випуску акцій та розподілу прибутку.

Законодавство також визначає процедури реструктуризації та ліквідації компаній, які пов'язані зі зміною структури їхнього власного капіталу. Вимоги та процедури, передбачені цими законами, спрямовані на забезпечення ефективного управління капіталом, забезпечення прав та інтересів акціонерів і власників пайового капіталу, а також забезпечення дотримання нормативних вимог і стандартів.

Вирішальний вплив на формування окремих видів власного капіталу має організаційно-правова ознака підприємства, а саме, чи воно є акціонерним чи неакціонерним. Організаційно-правова форма підприємства визначає особливості організації та обліку процесу формування та руху статутного капіталу.

Права підприємців щодо формування статутного капіталу закріплені в ряді законодавчих актів України. Зокрема, вони визначені в таких законах як "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" від 06.02.2018 р. № 2275-VIII[9], "Про акціонерні товариства" від 17.09.2008 р. № 514-VI[5], Господарському Кодексі України від 16.01.2003 р. № 436-IV[2] та Цивільному Кодексі України від 16.01.2003 р. № 435-IV[3].[19]

Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"[9] є ключовим нормативним актом, який визначає правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю в Україні. Цей закон встановлює правила для створення, функціонування та ліквідації таких товариств, а також визначає права та обов'язки їх учасників.

Згідно з цим законом, товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та товариства з додатковою відповідальністю (ТДВ) є юридичними особами з відповідним обмеженням відповідальності їх учасників. Закон встановлює правила щодо заснування таких товариств, визначає процедуру ведення їх діловодства, відображення фінансової звітності та інші аспекти їх діяльності.

Крім того, закон надає учасникам товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю ряд прав, включаючи право на участь у прийнятті рішень, отримання частини прибутку, передачу своїх часток та інші. Він також встановлює процедури для розподілу прибутку, розміру статутного капіталу та інших важливих аспектів організації та функціонування таких товариств.

До прийняття вищевказаного Закону, протягом 17 років в Україні існував лише один комплексний Закон України «Про господарські товариства» № 1576-XII від 19.09.1991 р., який регулював всі закріплені законодавством види господарських товариств.

Відповідно до статті 86 Господарського кодексу України [2] забороняється використовувати для формування статутного (складеного) капіталу товариства бюджетні кошти, кошти, одержані в кредит та під заставу, векселі, майно державних (комунальних) підприємств, яке відповідно до закону (рішення органу місцевого самоврядування) не підлягає приватизації, та майно, що перебуває в оперативному управлінні бюджетних установ, якщо інше не передбачено законом. Фінансовий стан засновників – юридичних осіб щодо їх спроможності здійснити відповідні внески до статутного капіталу господарського товариства у випадках, передбачених законом, має бути перевірений незалежним аудитором (аудиторською організацією) у встановленому порядку, а майновий стан засновників – громадян має бути підтверджений довідкою органу доходів і зборів про подану декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію)

Порядок формування статутного і власного капіталу акціонерного товариства визначений статтею 11 Закону України "Про акціонерні товариства"[5]. Ця стаття

містить важливі положення, що регулюють процес формування капіталу цього виду організаційно-правової форми.

Закон також встановлює вимоги до розміру статутного капіталу акціонерного товариства, зокрема щодо мінімального розміру, який повинен бути встановлений у статуті. Відповідно до статті 14 мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства

Закон про акціонерні товариства встановлює важливі правила та процедури, що регулюють формування статутного і власного капіталу акціонерних товариств, забезпечуючи стабільність та ефективність їх фінансової діяльності, а саме :

- оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, може здійснюватися грошовими коштами, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є засновник, та векселів), майном і майновими правами, нематеріальними активами, що мають грошову оцінку. Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, не може здійснюватися за ціною, нижчою від їх номінальної вартості. Також оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, не може здійснюватися шляхом прийняття на себе зобов'язань з виконання для товариства робіт або надання послуг;

- ціна майна, що вноситься засновниками акціонерного товариства в рахунок оплати акцій товариства, повинна відповідати ринковій вартості цього майна, визначеній на засадах незалежної оцінки, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність;

- кожний засновник акціонерного товариства повинен оплатити повну вартість придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій. У разі неоплати (неповної оплати) вартості придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій акціонерне товариство

вважається не заснованим. До оплати 50 відсотків статутного капіталу товариство не має права здійснювати операції, не пов'язані з його заснуванням;

– до реєстрації звіту про результати розміщення акцій засновник має всі права, що засвідчуються акціями, крім права їх відчужувати та обтяжувати зобов'язаннями;

– документ, що засвідчує право власності засновника акціонерного товариства на акції, видається йому після повної оплати вартості таких акцій протягом 10 робочих днів з дати отримання товариством свідоцтва про реєстрацію випуску акцій.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ КОРПОРАЦІЙ

2.1. Облік статутного капіталу підприємства

Статутний капітал підприємства - це сума фінансових ресурсів або активів, яку підприємство зобов'язується зібрати та зберігати для забезпечення своєї діяльності.

Статутний капітал може формуватися в залежності від різних джерел, а саме: державні кошти, внески юридичних та фізичних осіб, а також інші залучені ресурси. Внесками можуть бути різні типи активів, які внесені власниками або акціонерами компанії. Ось деякі з них:

1. Грошові кошти: найпоширенішим видом внеску є грошові кошти, які власники вкладають у компанію. Це може бути здійснене шляхом банківського переказу або внесення готівки.;
2. Цінні папери: такі як акції, облігації або інші фінансові інструменти;
3. Інше майно: нерухомість, машини, обладнання, техніка та інші матеріальні цінності;
4. Нематеріальні активи, що мають грошову такі як права інтелектуальної власності (патенти, товарні знаки, авторські права).

Облік статутного капіталу є суттєвим складовим елементом фінансового менеджменту та підлягає контролю з боку різних законодавчих і регуляторних органів. Він дозволяє підприємству встановлювати та відстежувати свою фінансову позицію, дотримуватися вимог законодавства та контролювати використання капіталу.

Облік статутного капіталу зазвичай виконується у двох основних документах - у статуті організації та у його бухгалтерському балансі. У статуті зазвичай зазначається загальна сума статутного фонду, а також розподіл цієї суми на різні складові. Наприклад, в статуті може бути вказано, яка частина цієї суми становить грошовий капітал, а яка - майно чи інші активи, внесені як вклади. Крім того, статут також може містити положення щодо збору, зберігання та використання статутного

фонду, включаючи процедури зі зміни розміру фонду, розподілу прибутку та інші важливі аспекти.

Бухгалтерський баланс підприємства, включаючи дані про статутний капітал, відображає фінансову ситуацію компанії. У балансі фіксується сума основного капіталу на певну дату, а також докладна інформація про його склад. Це може включати грошові кошти на банківських рахунках, вартість активів, акції та інші ресурси, які складають основний капітал. Бухгалтерський баланс є важливим документом для зовнішніх зацікавлених осіб, які оцінюють фінансовий стан підприємства та його здатність до виконання зобов'язань.

Підприємства мають дотримуватися встановлених законодавчими та регуляторними органами вимог щодо обліку статутного капіталу. Це включає вимоги до процедур внесення та зберігання грошових коштів та майна, збільшення або зменшення розміру статутного капіталу та інші.

Облік статутного капіталу має особливе значення для підприємств, що перебувають на біржі. Вони зобов'язані регулярно публікувати інформацію про свій статутний капітал та будь-які зміни, які відбуваються, щоб інвестори та ринок загалом мали достатню інформацію для прийняття обґрунтованих рішень щодо інвестування у компанію.

Публікація таких даних дозволяє інвесторам оцінити фінансову ситуацію та потенціал підприємства, зрозуміти ризики, пов'язані з його статутним капіталом, а також визначити власні інвестиційні стратегії. Інвестори мають можливість отримати доступ до повної та актуальної інформації про основний капітал підприємства, що допомагає їм зробити обґрунтовані рішення щодо своїх інвестиційних портфелів.

Інформація про статутний капітал включає деталі щодо його обсягу, складу, змін, а також процедури зміни капіталу, розподілу прибутку та інші важливі аспекти.

Крім того, облік статутного капіталу є важливим при прийнятті рішень щодо різних аспектів управління підприємством. Він використовується при зміні форми власності компанії, таких як злиття або поглинання, випуск нових акцій або залучення

додаткового капіталу. Також облік статутного капіталу відіграє важливу роль при розгляді питань щодо використання прибутку компанії, наприклад, при розподілі дивідендів.

Для належного обліку та узагальнення інформації про стан та рух статутного капіталу підприємства призначено пасивний рахунок 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», який має такі субрахунки[12]:

1. 401 «Статутний капітал»
2. 402 «Пайовий капітал»
3. 403 «Інший зареєстрований капітал»
4. 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу»

На рахунку 401 "Статутний капітал" відображаються всі внески у статутний капітал, які здійснюються учасниками підприємства. Це можуть бути грошові кошти, цінні папери, речі або майнові права, які мають грошову оцінку. Також на цьому рахунку фіксуються зміни в статутному капіталі, такі як збільшення або зменшення капіталу, випуск нових акцій або використання резервного капіталу.

Облік на рахунку допомагає забезпечити точність та достовірність фінансової звітності, а також контролювати рух статутного капіталу підприємства. Ця інформація є важливою як для внутрішнього управління компанією, так і для зовнішніх стейкхолдерів, які аналізують фінансовий стан підприємства та приймають рішення на основі цих даних.

Записи виконуються лише при збільшенні або зменшенні статутного капіталу, які здійснюються згідно з встановленими процедурами та після внесення відповідних змін до установчих документів підприємства.

Коли статутний капітал підприємства збільшується, запис на рахунку здійснюється з кредитового боку. Це може статися при внесенні додаткових внесків у статутний капітал або при реалізації інших дій, які призводять до збільшення капіталу.

Джерелами збільшення розміру статутного капіталу акціонерного товариства можуть бути:

- додаткові внески учасників (акціонерів);
- реінвестиція дивідендів, нарахованих учасникам;
- резервний капітал;
- спрямування прибутку до статутного капіталу товариства.

Стосовно збільшення статутного капіталу шляхом використання внутрішніх ресурсів (резервного капіталу, реінвестиції прибутку), для організації не потрібно привертати зовнішні джерела, оскільки власні джерела доступні на будь-якому підприємстві, а потрібно лише перемістити певні суми з одного рахунку на інший, змінюючи тільки баланс пасивів, зокрема пропорції капіталу. Цей метод робить процес простим та зручним для бухгалтера та ідеальним способом збільшення статутного капіталу організації.

У Законі «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачено можливість збільшення обсягу статутного капіталу шляхом використання накопиченого прибутку компанії, при цьому за умови, що склад учасників та пропорції їхніх внесків до статутного капіталу залишаються незмінними.[16]

У свою чергу, зменшення статутного капіталу відображається на рахунку з дебетового боку. Це може статися при здійсненні зворотного викупу акцій, розподілі частини капіталу між учасниками, реалізації рішень про зменшення статутного капіталу та інших випадках, передбачених законодавством.

Зменшення статутного капіталу здійснюється шляхом:

- зменшення номінальної вартості акцій
- анулювання раніше викуплених товариством акцій та зменшення їх загальної кількості, якщо це передбачено статутом товариства

Після ухвалення рішення про скорочення статутного капіталу корпорації виконавчий орган має протягом 30 днів письмово повідомити кожного непокритого заставою, гарантією або порукою кредитора про таке рішення.

Акціонерне товариство згідно з встановленими Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку правилами може:

1. анулювати викуплені ним акції та скоротити статутний капітал або підвищити номінальну вартість інших акцій, зберігаючи статутний капітал без змін;
2. здійснювати злиття всіх розміщених ним акцій, в результаті чого дві або більше акцій перетворюються в одну нову акцію того ж типу і класу. Необхідною умовою злиття є обмін акцій зі старою номінальною вартістю на повну кількість акцій з новою номінальною вартістю для кожного з акціонерів;
3. здійснити розбиття всіх розміщених ним акцій, в результаті чого одна акція перетворюється на дві або більше акції того ж типу і класу.

Об'єднання та розбиття акцій не повинні призводити до зміни обсягу статутного капіталу акціонерної компанії. При здійсненні об'єднання або розбиття акцій в статут акціонерної компанії вносяться відповідні зміни щодо номінальної вартості та кількості розміщених акцій.

Залишок на субрахунку 401 "Статутний капітал" повинен відповідати розміру статутного капіталу, який зазначений в установчих документах підприємств з іноземними інвестиціями.

При формуванні статутного капіталу, який відображений у зареєстрованих установчих документах підприємств з іноземними інвестиціями, необхідно врахувати заборгованість учасників товариства за внесками до статутного капіталу. Для обліку й узагальнення інформації про таку заборгованість використовується рахунок 46 «Неоплачений капітал». Цей рахунок дозволяє зробити систематичний запис про невикплачені учасниками суми, які вони повинні внести на рахунок статутного капіталу компанії.

Таблиця 2.1.

Взаємозв'язок рахунків при формуванні статутного капіталу [12]

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Відображено формування статутного капіталу на основі статуту підприємства та договору його засновників	46 «Неоплачений капітал»	401 «Статутний капітал»
2.	Відраховано за рішенням учасників від прибутку на поповнення статутного капіталу	443 "Прибуток, використаний у звітному періоді"	401 «Статутний капітал»
3.	За згодою учасників зарахована до статутного капіталу належна їм сума дивідентів	671 «Розрахунки за нарахованими дивідентами»	401 «Статутний капітал»
4.	Збільшення статутного капіталу за рахунок:		
	а) додаткового капіталу	42 «Додатковий капітал»	401 «Статутний капітал»
	б) резервного капіталу	43 «Резервний капітал»	401 «Статутний капітал»
	в) нерозподіленого прибутку	44 «Нерозподілені прибутки»	401 «Статутний капітал»
5.	Зменшення статутного капіталу унаслідок зменшення номінальної вартості акцій	401 «Статутний капітал»	671 «Розрахунки за нарахованими дивідентами»
6.	Повернення внесків учасників у статутний фонд при їх виході із товариства	401 «Статутний капітал»	672 «Розрахунки за іншими виплатами»
7.	Одержано від засновників як внески до статутного капіталу:		
	а) основні засоби	10 «Основні засоби»	46 «Неоплачений капітал»

	Б) інші необоротні матеріальні активи	11 «Інші необоротні матеріальні активи»	46 «Неоплачений капітал»
	В) нематеріальні активи	12 «Нематеріальні активи»	46 «Неоплачений капітал»
	Г) товари	28 «Товари»	46 «Неоплачений капітал»
	Д) готівку	30 «Готівка»	46 «Неоплачений капітал»

Взаємозв'язок рахунків при формуванні статутного капіталу є важливим аспектом організації та функціонування акціонерних товариств.

Завдяки взаємозв'язку рахунків, здійснення змін в статутному капіталі може бути коректно відображено в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності компанії. Дотримання належного рахункового порядку є необхідним для забезпечення точності та достовірності фінансової інформації акціонерного товариства, що сприяє довірі акціонерів, інвесторів та інших зацікавлених сторін до компанії.

2.2. Особливості обліку додаткового та резервного капіталів підприємства

Облік додаткового та резервного капіталів є важливою складовою частиною бухгалтерського обліку підприємств.

Оскільки додатковий та резервний капітали не є статутними, їх облік вимагає особливого підходу та дотримання відповідних принципів та правил. Використання та збереження цих капіталів має відповідати законодавству та бути відображеним у фінансовій звітності підприємства.

Додатковий капітал складається з двох частин:

- додатковий капітал у формі додаткових внесків засновників;
- інший додатковий капітал.

Додатковий капітал у формі додаткових внесків засновників являє собою суму, додатково внесену засновками, але незареєстровану в державному реєстрі. Ця частина додаткового капіталу включає додаткові внески, які засновники або власники підприємства вносять своїми власними коштами або майном. Це можуть бути додаткові фінансові ресурси, що надходять в результаті розширення діяльності підприємства, зміни структури власності або підвищення статутного капіталу компанії. Облік цієї форми додаткового капіталу здійснюється на підставі самостійного рішення засновника, оформленого відповідним чином.

Інший додатковий капітал являє собою вартість безоплатно отриманого майна, індексації майна тощо і здійснюється на підставі первинних документів, оформлених відповідним чином. Ця частина додаткового капіталу включає різноманітні джерела фінансування, які не пов'язані безпосередньо з додатковими внесками засновників. Це можуть бути залучені кредитні кошти, виручка від продажу активів, конвертація боргу в капітал, приватизація, емісія акцій або облігацій на ринку, а також отримання публічного фінансування чи дотацій.

Бухгалтерський облік операцій, пов'язаних з наявністю та рухом додаткового капіталу, здійснюється на рахунку 42 «Додатковий капітал» (див. таблицю 2.2.), за кредитом якого відображується збільшення додаткового капіталу, за дебетом — зменшення.

Рахунок 42 має такі субрахунки:

— субрахунок 421 "Емісійний дохід"

— субрахунок 422 "Інший вкладений капітал" використовується для відображення додаткового капіталу, який був вкладений засновниками підприємства (за винятком акціонерних товариств) і перевищує розмір статутного капіталу, а також інших внесків, без потреби змінювати статутний капітал. Цей рахунок відображає додаткові внески, які засновники/учасники підприємства можуть внести відповідно до положень частини 4 статті 82 Господарського Кодексу України[2]. Такі внески можуть бути передбачені установчими документами підприємства, але також можуть

бути здійснені за рішенням зборів учасників/засновників, навіть якщо це не передбачено установчими документами.

— субрахунок 423 «Накопичених курсові різниці», використовується для узагальнення інформації про курсові різниці, які відображаються у складі власного капіталу та визнаються в іншому сукупному доході згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

— субрахунок 424 «Безоплатно одержані необоротні активи»

— субрахунок 425 «Інший додатковий капітал», використовується для обліку інших видів додаткового капіталу, які не відображаються на інших субрахунках рахунку 42. Зокрема, цей субрахунок включає капітал у сумі вартості необоротних активів, отриманих за договором оренди цілісних майнових комплексів.

Таблиця 2.2.

Типові операції з рахунком 42 «Додатковий капітал» [12]

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Збільшення статутного капіталу за рахунок додаткового капіталу	42 «Додатковий капітал»	401 «Статутний капітал»
2.	Збільшення пайового капіталу за рахунок додаткового капіталу	42 «Додатковий капітал»	41 «Пайовий капітал»
3.	Створено резервний фонд за рахунок додаткового капіталу	42 «Додатковий капітал»	43 «Резервний капітал»
4.	Одержано безоплатно товари	28 «Товари»	424 «Безоплатно одержані необоротні активи»
5.	Відображення емісійного доходу, отриманого готівкою, за акціями	30 «Готівка»	421 «Емісійний дохід»
6.	Відображення емісійного доходу, отриманого на рахунок в банку, за акціями	31 «Рахунки в банках»	421 «Емісійний дохід»

7.	Проведена індексація необоротних активів	10 «Основні засоби», 12 «Нематеріальні активи»	423 «Накопичені курсові різниці»
----	--	---	----------------------------------

Операції з рахунком 42 "Додатковий капітал" відображають фінансовий внесок акціонерів та інших джерел у розвиток підприємства. Цей капітал може бути використаний для розширення діяльності, інвестицій, розвитку нових продуктів або резервного фонду. Розуміння операцій з рахунком 42 "Додатковий капітал" допомагає підприємствам керувати своїми фінансовими ресурсами ефективно та відповідно до встановлених правил та вимог.

Облік додаткового та резервного капіталу здійснюється окремо від обліку статутного капіталу. Додатковий капітал відображається у складі власного капіталу підприємства, а резервний капітал може бути окремо відображений на балансі як окремий рахунок.

Резервний капітал представляє собою одну з форм капіталу, спрямовану на зміцнення фінансової стабільності підприємства, покриття можливих збитків, розширення діяльності та досягнення інших цілей, визначених установчими документами. Цей вид капіталу може бути сформований шляхом відчуження частини прибутку підприємства на спеціальний рахунок або на рахунок нагромадження резервного капіталу.

Резервний капітал формується з метою компенсації можливих збитків компанії, а також для зростання статутного капіталу, виплати дивідендів по привілейованих акціях, погашення заборгованості у разі ліквідації підприємства та інших подібних цілей.

В багатьох нормативно-правових актах зустрічається вимога щодо наявності резервного капіталу (фонду) для різних суб'єктів, зокрема банків, страхових компаній, державних комерційних підприємств, кооперативів та інших. Кожен з цих суб'єктів

має свої особливості у формуванні та поповненні резервного капіталу, а також у порядку та напрямках його використання, що визначені законодавством.

Обов'язок мати резервний капітал не стосується лише спеціальних суб'єктів, але й загалом більшості господарських товариств. Ця вимога має на меті забезпечити фінансову стабільність та надійність суб'єктів господарювання, а також знизити ризики для їхніх клієнтів і партнерів.

Резервний капітал товариства оголошується при його створенні та має відносний вираз, встановлений установчими документами, такими як статут чи установчий договір.

Для зручності обліку та узагальнення інформації про стан та зміни резервного капіталу, який утворюється згідно з чинним законодавством та установчими документами, у Плані рахунків введений рахунок 43 "Резервний капітал". Цей рахунок дозволяє належним чином відображати приріст та витрати резервного капіталу, що створює більш повну та об'єктивну картину фінансового стану підприємства.

Адекватний облік та контроль за резервним капіталом є важливими аспектами фінансового управління підприємством. Він дозволяє забезпечити фінансову стійкість та гнучкість підприємства, забезпечити резерви для майбутнього розвитку та реагувати на зміни в економічному середовищі. Тому, правильне ведення обліку резервного капіталу є необхідним елементом успішного функціонування підприємства.

За кредитом рахунку 43 «Резервний капітал» відображається створення резервів, за дебетом — їх використання (див. таблицю 2.3.).

Таблиця 2.3.

Типові операції з рахунком 43 «Резервний капітал» [12]

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Збільшення статутного капіталу за рахунок резервного капіталу	43 «Резервний капітал»	401 «Статутний капітал»
2.	Погашення непокритих збитків минулих років за рахунок резервного капіталу	43 «Резервний капітал»	44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»
3.	Створено резервний фонд за рахунок додаткового капіталу	42 «Додатковий капітал»	43 «Резервний капітал»

Сальдо цього рахунку відображає залишок резервного капіталу на кінець звітного періоду. Це сальдо відображає наявність чи недостатність резервного капіталу після здійснення усіх відповідних операцій протягом звітного періоду.

Операції з рахунком 43 "Резервний капітал" є важливим елементом фінансового обліку підприємств. Резервний капітал відіграє значну роль у забезпеченні фінансової стійкості та розвитку підприємства, а його правильний облік допомагає забезпечити точність та достовірність фінансової звітності.

2.3. Облік нерозподілених прибутків

Головним джерелом збільшення власного капіталу є нерозподілені прибутки, які представляють суму прибутків підприємства після сплати податків, іншими словами, чистий прибуток. У випадку, коли доходи менші за витрати, виникають непокриті збитки, які представляють фінансовий результат діяльності підприємства.

Нерозподілені прибутки представляють собою частину прибутку, яка залишається у підприємства після виплати дивідендів акціонерам та виділення

резервного капіталу. Облік нерозподілених прибутків є важливим елементом фінансового управління підприємством.

Ця інформація про нерозподілені прибутки використовується при прийнятті рішень щодо реінвестування прибутку в розвиток підприємства, виплати додаткових дивідендів, здійснення інвестиційних проектів або зменшення заборгованості компанії. Врахування цих нерозподілених прибутків допомагає підприємству зберігати фінансову стабільність, раціонально використовувати зароблені кошти та планувати свою подальшу діяльність.

Нерозподілені прибутки підприємства відображаються на його балансі в розділі власного капіталу. Ця сума представлена окремим рахунком 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)". Цей рахунок відображає нерозподілену частину прибутку, що залишається в компанії після виплати дивідендів та призначена для різних цілей. Ця складова власного капіталу відіграє важливу роль у фінансовому управлінні підприємством та може використовуватись для розширення діяльності, інвестицій, зменшення заборгованості або інших стратегічних цілей компанії.

Відображення нерозподіленого прибутку на окремому рахунку дозволяє підприємству контролювати накопичені резерви і використовувати їх для різних цілей, таких як розширення діяльності, інвестиції в нові проекти або покриття майбутніх збитків. Крім того, ця інформація є важливою для зовнішніх зацікавлених сторін, оскільки вона дає уявлення про фінансову стабільність та накопичений потенціал підприємства.

Облік нерозподілених прибутків передбачає відображення різних операцій, які впливають на цей показник. Наприклад, збільшення нерозподілених прибутків може статися через нерозподілений частку прибутку за певний період, реінвестицію прибутку в розвиток підприємства, амортизацію активів або переоцінку активів. Зменшення нерозподілених прибутків може бути зумовлене виплатою дивідендів, зменшенням або погашенням власного капіталу, відрахуванням на створення резервного капіталу або покриттям збитків.

Слід зазначити, що у міжнародній практиці стаття "Нерозподілений прибуток" не обов'язково входить у Звіт про фінансовий стан (Баланс). Наприклад, неприбуткові організації можуть віднести залишок нерозподіленого чистого фінансового результату до статті «Чистий приріст активів». Підприємства малого бізнесу можуть відображати нерозподілений прибуток у статті пасиву, яка представлена у балансі під загальною назвою «Капітал та резерви» або як «Власні акції». З урахуванням міжнародного досвіду, За результатами проведеного аналізу були зроблені наступні висновки. Так, в Україні доцільно впровадити практику розкриття інформації у фінансовій звітності про стан резервного капіталу. Це забезпечить представлення інформації про формування резервів, розподіл податкових платежів у часі, що дасть можливість більш ефективно приймати управлінські рішення.

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) представляє собою загальний результат функціонування організації за певний період, це сума прибутку, здобутого від усіх видів діяльності, або сума недооціненого збитку. Це прибуток, що залишається у підприємства після виплати доходів власникам та формування резервного капіталу.

Напрямки використання прибутку визначаються згідно з законодавством, статутом підприємства та окремими рішеннями власників. З метою розуміння цих напрямків, можна дослідити структуру форми звіту про власний капітал та відповідну кореспонденцію рахунків, які надаються за дебетом рахунку 44 згідно з Інструкцією №291. Основні напрямки використання прибутку можна звести до двох основних:

- По-перше, він може бути реінвестований в саме підприємство для фінансування його розвитку, придбання нових активів або розширення діяльності.
- По-друге, цей прибуток може бути використаний для покриття майбутніх збитків або непередбачених витрат, що допомагає забезпечити фінансову стійкість підприємства. Крім того, нерозподілений прибуток може бути використаний для розподілу серед власників підприємства у майбутньому шляхом виплати додаткових дивідендів або збільшення статутного капіталу.

Облік і ефективне управління нерозподіленим прибутком є важливими аспектами для підприємства, оскільки це має вплив на його фінансову стійкість, здатність до зростання та розподілу прибутку між зацікавленими сторонами.

Аудиторська перевірка фінансової звітності підприємства також включає оцінку правильності обліку нерозподіленого прибутку і забезпечення відповідності його відображення відповідним стандартам та правилам. Це дозволяє забезпечити достовірність та прозорість фінансової звітності підприємства, а також довіру соціальних партнерів і інвесторів до його діяльності.

Згідно з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку використанням прибутку є розподіл його між власниками (учасниками) підприємства (нарахування і виплата дивідендів), створення резервного капіталу та різні види реінвестування.

У зв'язку з цим важливо відмітити, що методика обліку прибутку на підприємствах України не відповідає міжнародним стандартам бухгалтерського обліку (МСБО). Витрати українських підприємств занижуються, оскільки частина витрат вважається використанням прибутку. На нашу думку, необхідно внести зміни до діючого законодавства з цього питання і привести національні стандарти у відповідність до міжнародних, оскільки поняття використання прибутку є штучним і абстрактним, а діяльність підприємства — це реальна реальність, пов'язана з отриманням доходів та виникненням витрат.

Для обліку нерозподіленого прибутку (непокритих збитків) використовують рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», на якому обліковуються суми нерозподілених прибутків і непокритих збитків, а також суми прибутку поточного й минулого року, які були використані у звітному році (див. таблицю 2.4.).

Таблиця 2.4.

Типові операції з рахунком 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»
[12]

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Збільшення статутного капіталу за рахунок прибутку	44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»	401 «Статутний капітал»
2.	Погашення непокритих збитків минулих років за рахунок резервного капіталу	43 «Резервний капітал»	44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»
3.	Створено резервний капітал за рахунок прибутку	44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»	43 «Резервний капітал»
4.	Створення цільового фінансування і цільових надходжень за рахунок прибутку	44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»	48 «Цільове фінансування і цільові надходження»
5.	Нараховані дивіденди за підсумком року	44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»	671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами»
6.	Нараховані премії за випущеними облігаціями	44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»	522 «Премія за випущеними облігаціями»
7.	Покриття збитків минулих років за рахунок резервного капіталу	43 «Резервний капітал»	44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»
8.	Покриття збитку за рахунок статутного капіталу	401 «Статутний капітал»	44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»

Операції з рахунком 44 мають важливе значення для фінансової звітності підприємства, оскільки вони впливають на структуру власного капіталу, розподіл прибутку та його використання для майбутнього розвитку та стійкості підприємства.

Для ефективного управління цим рахунком та забезпечення дотримання вимог законодавства та стандартів, підприємствам рекомендується мати належну бухгалтерську політику, яка визначає методику обліку нерозподіленого прибутку та принципи його використання.

Як правило, на підприємстві не може відбуватися жодного іншого використання прибутку, крім наведених вище напрямів, а також покриття збитків минулих періодів, та виправлення помилок з коригуванням прибутку.

Якщо виявляється, що в обліку має місце використання прибутку з іншою метою, то, як правило, ця операція є помилковою (за винятком деяких досить рідкісних передбачених законодавством особливостей).

ВИСНОВКИ

Отже, у роботі були проведені дослідження та аналіз, спрямовані на розкриття сутності та структури власного капіталу, визначення організаційних, економічних та законодавчих аспектів формування власного капіталу, а також приділено увагу особливостям обліку таких складових власного капіталу, як: статутний, додатковий та резервний капітали та нерозподілені прибутки.

Зроблено наступні висновки:

Власний капітал - це одна з ключових складових структури капіталу підприємства. Він відображає внесок власників або акціонерів компанії, а також нерозподілену частину прибутку. Власний капітал відіграє важливу роль у фінансовому управлінні підприємством. Він забезпечує фінансову стійкість, джерела фінансування та показує рівень власницького контролю.

Розуміння поняття та структури власного капіталу є необхідним для фахівців у галузі фінансів та бухгалтерії. Це допомагає приймати обґрунтовані рішення щодо фінансування, розподілу прибутку, залучення інвесторів та забезпечення ефективного управління капіталом.

Ефективність діяльності суб'єкта підприємництва в значній мірі залежить від рівня розвитку та постійного вдосконалення системи управління, зокрема оптимізації структури капіталу підприємства. Оптимізація структури капіталу є одним із основних атрибутів діяльності підприємства, починаючи з його створення і закінчуючи ліквідацією або реорганізацією. Тому ефективність управлінської системи є важливою характеристикою будь-якого підприємства.

Організаційні аспекти формування власного капіталу включають в себе процеси залучення капіталу від власників, реорганізації компаній, емісії акцій та управління капіталом відповідно до статутних вимог. Економічні аспекти формування власного капіталу включають оцінку фінансових ризиків, вибір оптимальних методів фінансування, планування рівня капіталу та використання капіталовкладень.

Формування власного капіталу пов'язане з різноманітними стратегіями, такими як залучення зовнішнього фінансування, реінвестиція прибутку, залучення нових інвесторів або здійснення продажу акцій. Розуміння організаційних та економічних аспектів формування власного капіталу є важливим для керівників та фінансових фахівців. Це допомагає приймати обґрунтовані рішення щодо фінансової стратегії, залучення капіталу та оптимізації фінансових результатів організації.

Особливості обліку власного капіталу включають врахування правових вимог, стандартів бухгалтерського обліку та принципів, що регулюють його визнання та зміни. Виконання цих завдань дозволить усвідомити важливість дотримання правових вимог та стандартів бухгалтерського обліку при формуванні та обліку власного капіталу.

Відомості про облік додаткового та резервного капіталів підприємства допоможуть бухгалтерам, фінансовим аналітикам та менеджерам приймати важливі рішення щодо використання цих ресурсів, а також сприятимуть забезпеченню прозорості та відкритості перед зацікавленими сторонами.

Основними складовими власного капіталу є статутний капітал, додатковий капітал та нерозподілені прибутки. Кожна з цих складових має свої особливості щодо визнання, змін та використання.

В рамках роботи з теми "Облік та оподаткування формування власного капіталу корпорацій" були виконані наступні завдання для досягнення визначеної мети:

- Проведений аналіз наукових джерел та законодавчої бази, де було розкрито економічний зміст поняття "власний капітал". Цей аналіз дозволив отримати розуміння сутності та складових власного капіталу корпорацій.
- Розкриті особливості обліку власного капіталу корпорацій з фокусом на обліку статутного, додаткового та резервного капіталів, а також обліку нерозподілених прибутків. Було розглянуто відповідні правила та принципи бухгалтерського обліку, які регулюють ці процеси.

– Висвітлені методи обліку власного капіталу, їх переваги та недоліки. Були розглянуті традиційні методи, такі як метод вартості активів та метод ринкової вартості, а також сучасні методи, зокрема метод вартості використання та метод вартості опціону.

Власний капітал є необхідною складовою кожного підприємства, а його правильне формування та ефективне управління мають вирішальне значення для його успіху та стабільності. Власний капітал представляє собою вклад власників та накопичену прибуткову базу підприємства. Він використовується для покриття зобов'язань, фінансування інвестиційних проектів, забезпечення росту та розвитку.

Виконані завдання сприятимуть кращому розумінню процесів формування, обліку та оподаткування власного капіталу, а також нададуть підґрунтя для розробки раціональних стратегій та рекомендацій, спрямованих на покращення фінансового управління та досягнення більшої ефективності в діяльності корпорацій.